

Bonifacas STUNDŽIA

PRŪSISTIKA K. O. FALKO RANKRAŠTINIAME PALIKIME*

Skiriu K. O. Falko 90-mečiui

Įvadinės pastabos.

1.1. Lundo universiteto (Švedija) profesorius Knutas Olofas Falkas (1906 04 19–1990 01 31), autoritetingas Suvalkų krašto hidronimijos, lietuvių vietovardžių bei asmenvardžių slavizacijos tyrėjas, jotvingistas¹, yra palikęs daug rankraščių. Didžioji rankraštinio palikimo dalis saugoma Lunde esančiame mokslininko name. Archyvą globoja ir tvarko velionio našlė Dagmar Falk – filologė, puiki rumunų kalbos specialistė, kartu su vyru važinėjusi į ekspedicijas Suvalkuosė, buvusi tų ekspedicijų *spritus movens*.

1.2. 1992 m. gegužės–birželio mėnesiais stažuodamas Lundo universiteto Slavistikos institute, Tore's Torbiörnssono bibliotekoje² (ją Lundo universitetas įsigijo didelių Falko pastangų dėka), aptikau nemažą pluoštą Falko laiškų, vieną kitą rankraštį. Juos perskaičius, kilo mintis patyrinėti Profesoriaus archyvą. Neradęs jo Institute, kreipiausi į mokslininko žmoną. Ponia Falk maloniai paaiškino, kad gausus vyro rankraštinis palikimas nėra baigtas tvarkyti ir tuo tarpu nesą įmanoma su juo susipažinti. Kadangi Falkas turėjęs po ranka puikiai sukomplektuotą Torbiörnssono biblioteką, jo paties biblioteka nesanti didelė ir verta ypatingesnio dėmesio.

Pokalbio metu D. Falk prasiarė, kad paskutiniuosius keliolika metų Profesorius buvo pasinėręs į prūsų kalbos tyrimus, dirbęs iki pat gyvenimo pabaigos. Tada pamaniau, kad ji turi galvoje jotvingius, kuriuos Falkas laikė prūsų gentimi ir apie kurių kalbos substrato liekanas Suvalkų krašto hidronimijoje yra nemažai rašęs³ (iš prūsistikos man tebuvo žinomas vienas etimologinis straipsnelis⁴). Vėliau pasirodė, kad klydau.

* Straipsnis parengtas pagal pranešimą, skaitytą Lietuvių kalbos instituto 1993 m. spalio 20-22 d. surengtoje konferencijoje „Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai. Jurgiui Geruliui (1888 08 13 - apie 1945) paminėti“. Finansinę paramą šiam darbui skyrė Šiaurės kraštų ministrų taryba, tarpininkaujant jos informacinio biuro Vilniuje tuometiniam direktoriui Andersui Kroegeriui. Nei pranešimo, nei šio straipsnio nebūtų buvę be ponios Dagmar Falk paramos ir dėmesio.

¹ Apie K. O. Falko baltistinius darbus žr.: A. Sabaliauskas, Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija, 1940–1980 m., Vilnius, 1982, 219–221 (ir lit.); to paties aut., Baltų kalbų tyrinėjimai, 1945–1985 m., Vilnius 1986, 60, 102, 109 (ir lit.).

² Apie T. Torbiörnssoną ir jo garsiąją indoeuropeistinę biblioteką plačiau žr.: B. Stundžia, Lituanistika Lundo universitete, – Gimtoji kalba, XI, 1992, 21–25.

³ Minėtini šie spausdinti darbai: K. O. Falk, Wody wigierskie i huciańskie. Studium toponomimetyczne, I, Uppsala, 1941; II: Źródła rękopiśmienne, Lund, 1941; to paties aut.: Registr pisania iczior ... roku 1569, – Acta Baltico-Slavica, X, 1976, 90–179; Kilka uwag o jaćwięskim substracie hydronimicznym, – Rocznik białostocki, XIV, 1981, 29–48 (kitų straipsnių bibliografiją žr. toliau išnašose).

⁴ K. O. Falk, Das altpreussische Wort *lapinis* 'Löffel', – Mélanges Peter Skok, Zagreb, 1985, 137–141.

1.3. Grįžus iš stažuotės namo, nedavė ramybės mintis, kad tarp gausybės rankraščių turėtų būti kas nors įdomaus, nespausdinto, nes po 1976 metų Falko publikacijų paskelbta visai nedaug⁵. Norėjosi pelenų nedelsiant su archyvu susipažinti, bent preliminariai jį patyrinėti. Šio noro skatinamas, ryžausi parašyti D. Falk laišką, siūlydamasis per atostogas padėti archyvą tvarkyti ir, jeigu būtų įmanoma, aprašyti baltistinę jo dalį. Gana greitai gavau malonų atsakymą, iš kurio paaiškėjo, jog iki vasaros D. Falk pati sutvarkysianti dalį rankraščių, tad vasarai baigiantis galėčiau atvažiuoti. Taip 1993 m. rugpjūtį, gavęs Šiaurės kraštų ministrų tarybos paramą, vėl atsidūriau Lunde, šįkart ne valstybinėje mokslų įstaigoje stažuotis, o dirbti privačiame archyve.

2. Bendra archyvo charakteristika.

2.1. Falko darbo kabinetą sudaro du nedideli kambariai. Viename daugiausia vietos užima knygos, kitame – lentynose surikiuoti į segtuvus susęgti rankraščiai. Įskaitant iššifruotą ir rašomąja mašinėle perrašytą Suvalkų daugiamečių ekspedicijų medžiagą, – per 80 storų kanceliarinių aplankų. Dalis rankraščių sudėti į dėžes; juos sutvarkius, susidarytų dar keliolika tomų. Rankraštinio palikimo gausybė apstulbino – tikėjau išvysti daugybę daugiausia keliolika segtuvų. Vėliau paaiškėjo, kodėl rankraščių tiek daug: Profesorius mėgo savo tekstus gludinti, tobulinti, tad dažnai esti po keletą to paties rašinio variantų.

2.2. Maždaug du trečdalius rankraštinio palikimo sudaro Suvalkų hidronimijos medžiaga ir jos analizė. Rankraščiai aptvarkyti, nemaža dalis susęgti į segtuvus pagal atskirus hidronimus. Yra ir paskirų storų sąsiuvinų. Ypač dėmesį patraukė vienas jų, kuriame surašyti lietuviški vandens telkinių mikrotoponimai iš Metelių apylinkių. Dalis hidronimijos medžiagos publikuota straipsniais⁶, o pagrindinės tyrimo išvados paskelbtos mašiniškai parašytose santraukoje⁷ lenkų kalba. Šia kalba rašyta ir dauguma Suvalkų hidronimijai skirtų rankraščių.

Falkas yra rašęs ir lietuviškai. Archyve radau keletą dešimčių rankraštinų puslapių iš „Studijos apie Suvalkijos vandenvardžius tyrinėjimų santraukos“, kurios maždaug pusė buvo paskelbta⁸. Vertas dėmesio mašinėle parašytas 21 puslapio darbas

⁵ Remiantis D. Falk sudaryta bibliografija (rankraštis) – devyni straipsniai.

⁶ Be minėtų straipsnių, svarbesni yra šie: K. O. Falk, *Ze studiów nad nazwami jezior suwalskich: Okmin i Okminiek oraz inne dublety hydronimiczne*, – *Språkliga Bidrag*, XX, 1965, 26–42; *Ze studiów nad hidronimią suwalską: Jegłówek, Jegłowieczek, Jegliniec*, – *Lingua vigot. Commentationes Slavicae in honorem V. Kiparsky*, Helsinki, 1965, 44–51; *Ze studiów nad hidronimią suwalską: Gniliak – Kelig*, – *Acta Baltico-Slavica*, III, 1966, 69–75; *Ze studiów nad nazwami wód suwalskich: Postaw – Postawelek*, – *Studia językoznawcze poświęcone prof. dr. S. Rospondowi*, Wrocław, 1966, 359–370; *Kelaj (1579) – Ze studiów nad hidronimią suwalską*, – *Liber Josepho Kostrzewski octogenario...*, Wrocław, 1968, 557–573; *Ze studiów nad nazwami jezior*, – *Acta Baltico-Slavica*, X, 1976, 181–217; *Z przeszłości i teraźniejszości wód wigierskich*, – *Jezioro Wigry kolebka hydrobiologii polskiej. Rozprawy i monografie*, XII, Warszawa, 1979, 25–91.

Tirdamas Suvalkų hidronimiją, Falkas labai kruopščiai studijavo mūsų onomastikos specialistų darbus. Tai, be kita ko, matyti ir iš pabraukimų, pastabų mokslininko bibliotekoje esančiose knygose.

⁷ K. O. Falk, *Streszczenie niektórych części pracy „Ze studiów nad nazwami wód suwalskich“*, Lund, 1973; *Streszczenie pracy „Prussica-Itavngica-Lituanica“*, Lund, 1973.

⁸ Žr. K. O. Falk, *Studijos apie Suvalkijos vandenvardžius tyrinėjimų santrauka*, – *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis*, VI, 1985, 427–475.

„Apie lietuviškų asmenvardžių ir vietovardžių slavinimo metodus. Pavadinimų su *-ańce* genezė ir jų arealinis paplitimas“ su keliais puslapiais Falko ranka prirašytų bibliografinių pastabų. Šis straipsnis parašytas daugiausia remiantis dviem reikšmingomis Profesoriaus studijomis lenkų kalba⁹. Straipsnio tekstą, į lietuvių kalbą išverstą Georgo Jaugelio, Falkas buvo nusiuntęs į dešimtąjį Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimą, kurio darbe pats asmeniškai nedalyvavo. Prieš spausdinimą minėtą darbą autorius dėl nežinomų priežasčių atsiėmė¹⁰.

2.3. Gausybė marginalijų prūsų kalbos paminklų knygoje, prūsistikos publikacijose rodo, kaip atidžiai Falkas studijavo šią mirusią baltų kalbą, į kurios problemas paskutiniuosius keliolika metų buvo nirte paniręs. Tad visai natūralu, jog prūsų kalbos medžiaga bei jos analizė sudaro maždaug trečdalį archyvo. Deja, ši dalis gerokai mažiau aptvarkyta ir iš jos beveik nieko neskelbta. Išspausdinta vos vieno žodžio etimologija (žr. 4 išnašą), beje, labai palankiai įvertinta V. Toporovo¹¹.

3. Prūsistinės problematikos trumpa apžvalga.

3.1. Sprendžiant iš preliminarios pažinties su prūsistiniais Falko rankraščiais, kurių didžioji dalis parašyta vokiečių kalba, taip pat iš pokalbių su ponia Falk, intensyvius prūsų kalbos tyrimus Profesorius bus pradėjęs nuo Bazelio dveilio, taigi po 1975 metų.

Bazelio tekstelio (BPT) analizei mokslininkas labai kruopščiai ruošėsi: parsisiųsdino puikios kokybės paminklo kopiją, išstudijavo viduramžių gėrimo papročius ir t.t. Jam ypač užkliuvo neįprastas galinis *-e* dveilio žodžiuose *kayle*, *labonache* ir *rekyse*, *thewelyse*. Falkas iš esmės sutiko su spaudoje pareikštomis nuomonėmis, kad 1) *kayle* ir *labonache* *-e* esąs substitucinis, pakeičias prūsų nom. sg. masc. galūnes *-(a)s*, *-(i)s*; *rekyse* ir *thewelyse* turį pridėtinį *-e*; 2) balsio *-e* atsiradimą (ypač paskutiniaisiais dviem atvejais) greičiausiai sąlygojusi eiliuoto kūrinio metrika¹². Tačiau mokslininkui ypač rūpėjo materialusis problemos aspektas: kodėl vartojamas būtent balsis *-e*? Kaip galimą atsakymą į šį klausimą Falkas iškelia hipotezę, kad balsio *-e* pasirinkimą šiuo atveju lėmęs pavyzdys produktyvios v.v.ž. silpnosios linksniuotės, kuriai būdingas galinis *-e*. Vadinasi, šis *-e* būtų germanizacijos padarinys.

⁹ Žr. K. O. Falk, *Ze studiów nad slawizacją litewskich nazw miejscowych i osobowych*, – *Scandoslavica*, IX, 1963, 87–103; *O metodach slawizacji litewskich nazw osobowych i miejscowych. O genezie i rozpowszechnieniu nazw na -ańce*, – *Språkliga Bidrag*, XIX, 1964, 1–16 (ypač vertingas prie pastarojo straipsnio pridėtas žemėlapis, kurį sudarė Georgas Jaugelis, buvęs ilgametis Lundo universiteto Slavistikos instituto darbuotojas).

¹⁰ Žr. Lietuvių katalikų mokslų akademijos suvažiavimo darbai, red. A. Liūma, S. J., IX, 1982, 344.

¹¹ Žr. В. Н. Т о п о р о в, *Прусский язык. Словарь*, L, Москва, 1990, 90–91.

¹² Pz., žr. V. Mažiulis, Seniausias baltų rašto paminklas, – *Baltistica*, XI(2), 1975, 125–128 (ir III.). Žodžio *kayle* atveju galima ir BPT autoriaus aluzija į lo. (*salv*)-*e* (Mažiulis, op. cit., 127), o *labonache* *-e* mėginama aiškinti ir grafine incercija, nes iš vienuolikos tekstelio žodžių aštuoni turi galinį *-e* (В. Н. Т о п о р о в, *Прусский язык. Словарь*, К-Л, Москва, 1984, 400).

Kalbamojo balsio, tariamo panašiai kaip neutralusis [ə], pasirinkimui tam tikros reikšmės galėjusios turėti ir akustinės priežastys, nes panašus balsis neretai girdimas baltų dialektų redukuotose galūnėse.

3.2. Ieškodamas pagrindimo iškeltai hipotezei, Falkas išstudijavo visus prūsų kalbos raštus, taip pat vietovardžius bei asmenvardžius (remtasi žinomais J. Gerullo ir R. Trautmanno veikalais¹³, kitų tyrėjų darbais). Be to, mokslininkas galėjo remtis didžiule patirtimi, įgyta tiriant lietuvių vardyno slavinimą (žr. 9 išnašoje nurodytus straipsnius).

Apeliatyvams substitucinė germanizacija pasirodė nesanti itin būdinga. Jos pasireiškimu Falkas linkęs laikyti dalį prūsų kalbos *ē*-kamenių daiktavardžių, kurie lietuvių kalboje turi atitikmenis su *-is (-ys)/ -as*, plg.: *gramboale* E 781 ir lie. *grambuolys*, *gurcle* E 97 ir lie. *gurklis*, *seabre* E 570 ir lie. *žiobris*, *berse* E 600 ir lie. *bėržas*. Tokių atvejų daugiau esą Simono Grunau žodynelyje, pvz.: *gaide* GrG 13 (plg. *gaidis* E 259), *kragge* GrG 43 (plg. *kragis* E 400), *mette* GrA 25 (plg. *mettan* E 12, lie. *mėtas*), *peile* GrA 27 (plg. lie. *pellis*, *kalopellis* E 369), *tawe* GrA 24 (plg. *tawas* III 39₁₂, 47₁₀, lie. *tėvas*).

Falko spėjimu, Grunau žodynėlio prūsų glosos esančios gerokai germanizuotos todėl, kad šis žodžių sąrašas buvęs sudarytas praktiniams tikslams ir skirtas daugiausia vokiečiams. Elbingo žodynėlis ir ypač katekizmai, priešingai, turėję gerai atspindėti prūsų kalbos sistemą, nes buvę parašyti pirmiausia prūsams. Kai kuriais atvejais substitucinės germanizacijos pėdsakus vis dėlto rodanti ir vien Elbingo žodynėlio vidinė analizė, plg. E 329 *peccore* 'kepėjas' (< le. *piekarz*) ir E 454 *tuckoris* 'audėjas' (< s. le. *takar*)¹⁴. Šis lyginimas leistų atstatyti pr. **peccoris*.

Germanizacija, pridėdant *-e* prie sinkopuotos nom. sg. galūnės *-s* (= *-se*), prūsų raštuose esanti visai reta. Be minėtų dviejų BPT žodžių (t.y. *rekyse* ir *thewelyse*), Falkas ją dar įžiūrįs apeliatyve E 128 *inxcze* (**inkste*) = **inksts* (< **inkstis*) + *-e* (be to, žr. 14 išnašą).

3.3. Substitucinio ir pridėtinio *-e* problema svarstoma dviejuose nebaigtuose darbuose, kurių mašinraščius pavyko surasti archyve, t. y. „Die *e*-Substitution“ (9 p.) ir „Die Ursachen der *e*-Substitution“ (6 p.). Čia teigiama, kad aptariamas reiškinys labai būdingas prūsų vardynui, mat šios baltų tautės tikriniai vardai mus pasiekė daugiausia iš Ordino valstybės dokumentų. Tuos vardus vokiečiai, be abejo, stengėsi padaryti kiek įmanoma patogesnius vartoti, kitaip sakant, „įtempti“ į savo kalbos

¹³ G. Gerullis, *Die altpreussischen Ortsnamen*, Berlin und Leipzig, 1922 (trump. AprON); R. Trautmann, *Die altpreussischen Sprachdenkmäler*, Göttingen, 1910; to paties aut., *Die altpreussischen Personennamen*, Göttingen, 1925 (trump. AprPN).

¹⁴ Dėl šių skolinių (ypač antrojo) galimo germaniško šaltinio žr. P. U. Dini, *Linguistica e Filologia baltica: degli hapax prus. VE 329 Peccore e 454 Tuckoris*, - *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, XLIII-XLV, 1991, 241-245. Šiame straipsnyje, be kita ko, neatmetama, kad *peccore* galūnė *-e* galėtų būti germanizacijos padarinys, plg.: E 561 *liede* ir lie. *lydis*, E 128 *inxcze* ir lie. *inkstas*, E 601 *lipe* ir lie. *lepa*, E 607 *laxde* ir lie. *lazdà* (op. cit., 244).

gramatinę sistemą. Pridėtinis bei substitucinis *-e*, atitinkantis v.v.ž. silpnosios linksniuotės galūnę, itin dažną vokiečių vardyne¹⁵, tokiam gramatinimui labiausiai tikės, nes gramatinant svetimus elementus pasirenkami būtent produktyviausi deklinacijos tipai¹⁶.

3.4. Iš rankraščių, skirtų substituciniam ir pridėtiniam *-e* prūsų asmenvardžiuose, susidarytų keletas aplankų. Išrinktus įtariamus germanizuotus tikrinius žodžius su galiniu *-e*¹⁷ Falkas kruopščiai analizavo, ieškojo jiems atitikmenų tarp pačių prūsų tikrinių ir bendrinių žodžių, taip pat lietuvių ir rečiau latvių kalbose, plg.: avd. *Awstegaude* ir *Austigawdis* (AprPN 15); *Globe*, *Glopse* ir *Globis* bei *Globs* (AprPN 35); *Awse* (AprPN 15) ir *Awes*, lie. *avls*; *Gense* (AprPN 31) ir E 745 (*ayte*)*genis* 'mažasis gėnys', lie. *genys*.

Archyve aptikau 31 prūsų asmenvardžio platesnes etimologijas (dalis jų beveik parengtos spaudai), pvz.: *Aycze* (1323) = **Aits* (< **Aitis*) + *-e*; *Aluchse* (XV a.) = **Aluks* (< **Alukis*) + *-e*; *Bucze* (1419) = **Buts* (plg. *Praybutz*, *Waynebutz* = **-buts* < **butis*) + *-e*; *Darxe* = **Dargs*, plg. (*Sway*)*darx* (< **Dargis*) + *-e*; *Artymme* = **Artimis*: lie. *artūs*, *ařimas*; *Erymme* = **Ērimis*: pr. *eristian*, lie. *ėras* (paskutiniai du pavyzdžiai turi substitucinį, visi kiti - pridėtinį *-e*).

3.5. Retkarčiais Falkas linkęs įžiūrėti substitucinį *-o*, plg. asmenvardžius: *Geddemo* ir *Gedame* bei *Geddām*; *Abstico*, *Absteke* ir *Absticks* bei *Abstick*; *Meyniko* ir *Meynike*, *Meynix*.

3.6. Prūsų kalbos leksikos germanizacija reiškūsis ne tik substituciniu bei pridėtinu *-e*, retkarčiais - substituciniu *-o*, bet ir vardininko galūnės numetimu, plg. 3.5 nurodytus avd. *Geddām*, *Abstick*, taip pat *Ramot* ir *Ramotis*, *Lekoth* ir *Lykotes*, *Santirm* ir *Santyrmes* (taip, beje, atsitinka ir slavinant lietuvių asmenvardžius, pvz.: lie. *Jankūnas* → le. *Jankun*).

3.7. Tikrinės prūsų leksikos germanizacijos analizė neapsiriboja atvejais su pridėtinu bei substituciniu *-e* (kartkartėmis - ir substituciniu *-o*), taip pat žodžiais su numesta galūne. Falkas dar gilinasi į vietovardžius, kurie baigiasi *-ayn*, *-oyñ*, *-eyñ*,

---

¹⁵ Falkas bus rimtai gilinęsis į vokiečių vardyno studijas. Tai matyti iš jo nurodytų trijų germanistinių disertacijų, kuriose analizuojamas XIII-XIV a. atskirų Vokietijos regionų vardynas ir kurias jis bene bus parsisiųsdinęs: H. Brockmüller, *Die Rostocker Personennamen bis 1304*, Diss. Phil., Rostock, 1933, 165 S.; K. Müller, *Barther Personennamen im Spätmittelalter*, Greifswald, 1933, XV, 233 S.; H. Nüske, *Die Greifswalder Familiennamen des 13. und 14. Jahrhunderts (1250-1400)*. Ein Beitrag zur niederdeutschen Namengeschichte, Diss. Phil., Greifswald, 1929, 142 S. Už bibliografinius duomenis ačiū P. U. Diniui.

¹⁶ Germanizuoti slavizmai, be kita ko, irgi neretai turį galūnę *-e* (remiamasi S a r a u w tyrimu, iš spausdintu leidinyje „Niederdeutsche Forschungen“, II, 64 t.t.; tikslesnės informacijos nerasta).

¹⁷ Galinis *-e* prūsų vardyne, beje, esantis itin dažnas. Pavyzdžiui, minėtame Trautmanno veikalė jį turį 1573 asmenvardžiai iš 2554. Daugiau kaip dviem šimtams atvejų Falkas linkęs suponuoti pridėtinį *-e* (*Globse/ Glopse*, *Butyse* etc.).

-een, -ayen, -eyen; -yen, -igen, -ygen. Šie vietovardžiai irgi traktuojami kaip germanizuoti, jiems suponuojama autentiška *pluralia tantum* forma su galūne -(i)ai¹⁸ (Gerulis daugeliu atvejų čia įžiūrėjo priesagas su -n- arba -j-).

Vokietinimą pirmiausia rodanti pati prūsų kalbos medžiaga, plg. vietovardžius: *Almoyn* ir *Almoy* (AprON 9), *Skudayen* ir *Schudey*¹⁹ (AprON 163); *Stabayen*, *Stobayn* (AprON 171) ir *Stoboy* (plg. lie. *Stabal*); *Woreyn* ir *Wurei* (AprON 207). Argumentacijai plačiai pasitelkiami lietuvių kalbos faktai, plg.: *Dawgayn* ir lie. *Daūgai* (kaimas, miestelis Alytaus raj.); *Gilleynen* ir lie. *Gyliai* (kaimas Anykščių, Raseinių, Rokiškio bei Šiaulių rajonuose); *Kantheyn* ir lie. *Kančiai* (viensėdis Vilniaus raj.); *Lockeneyn* ir lie. *Lukniai* (kaimas Utenos raj.)²⁰.

3.8. Falką domino ne tik prūsų tikrinių vardų vokietinimas, bet šiek tiek ir kiti onomastikos klausimai. Antai viename aplanke sukaupti ir pastudijuoti prūsų ir kitų baltų asmenvardžiai, kurie baigiasi -im(-) etc., pvz.: pr. *Meydim*, *Plotyms*, *Plotyme*, jotv. *Cresima*.

3.9. Šią trumpą Falko prūsistinių rankraščių apžvalgą norisi baigti Bazelio teksteliu, nuo kurio intensyviai prūsų kalbos tyrimus Profesorius bus pradėjęs. Tame tekstelyje Falką sudomino ne tik galinis -e. Mokslininkas atliko itin kruopščią dviejų llo grafologinę, morfologinę, prozodinę ir ekstralingvistinę analizę. Susegus šiam nedideliam paminklui skirtus rankraščius, susidarytų mažiausiai penki tomai. Čia pateiksiu tik vieną analizės pavyzdį²¹.

Fragmentas *eg-koyte* interpretuojamas kaip [ik kvai tu], kur esama geminatos *kk*. Rašymo *gk* vietoj *ck* ar *k* pasitaiką v.v.ž. ortografijoje, plg. *klokken* ir *klogken*. Tokių atvejų esą ir germanizuotame prūsų vardyne, plg.: *Crymelaken* ir *Krymlawgk* (AprON 73), *Masicke* ir *Mossigke* (AprON 102).

4. Apibendrinimas.

Sprendžiant iš preliminarios pažinties su Falko rankraštiniu palikimu, didžiausiu mokslininko nuopelnu prūsistikai reikėtų laikyti prūsų kalbos leksikos vokietinimo tyrimus. Verta dėmesio mintis apie substitucinį bei pridėtinį -e kaip v.v.ž. fleksinį elementą, padėjusį vokiečiams įgramatinti pirmiausia prūsų vardyną, nors ir ne su visais substitucinio bei ypač pridėtinio -e atvejais baltistai sutiks. Mažiau įtikinamas atrodo mėginimas vietovardžiams, kurie baigiasi -ayn, -ayen, -igen etc. (žr. 3.7), supo-

¹⁸ Baltistams tradiciškai yra žinoma, kad balt. *pluralia tantum* galūnę -(i)ai vokiečiai paprastai pakeisdavo -en.

¹⁹ Falko nuomone, raidžių junginys *sch* gali būti skaitomas ir kaip [sk].

²⁰ Pastebėjęs, kad lietuvių toponimijoje varijuoja -ai/ -iai (pvz.: *Mārgal/ Margiai*, *Norkal/ Norkiai*, *Pliupal/ Pliūpai*), Falkas kaupia medžiagą su šiais atvejais - susidaro visas aplanas. Keliuose apiankuose aptikau lietuvių bei latvių vietovardžių su -ain-, -ien- (pvz.: lie. *Mólainiai*, *Pupienā*; la. *Olaine*, *Lauciene*) sąrašus, kurie rodo, jog ruošiasi visapusiškai analizei.

²¹ Išsamų straipsnį, supažindinantį su Falko samprotavimais apie BPT, rengia mokslininko žmona.

nuoti autentišką nepriesaginę *pluralia tantum* formą su galūne *-(i)ai*. Kiek mokslininkas šiuo atveju teisus, paaiškės išsamiai ištyrus Rytprūsių baltiškus vietovardžius.

Šios ir kitos prūsistinės Falko mintys vertos platesnio aptarimo. Reikėtų pagalvoti ir apie atskirų spaudai pusiau parengtų mokslininko darbų sutvarkymą ir publikavimą.

PRUSSIAN PHILOLOGY IN K. O. FALK'S MANUSCRIPTS

Summary

On the basis of the preliminary analysis of Knut Olof Falk's (1906-1990) manuscripts the conclusion can be drawn that the research into the Germanization of Prussian proper names, toponyms and vocabulary is Falk's main merit to Old Prussian philology. Deserving attention is the idea about the substitutional and additional final *-e* as an inflectional element of Middle Low German, with the help of which Germans used to grammaticalize proper names and sometimes appellatives of Old Prussian. An attempt to interpret toponyms in *-ayn*, *-ayen*, *-igen*, etc. as having the authentic non-suffixal *pluralia tantum* form in *-(i)ai* seems to be less convincing.